

T Á R S A S Á G I Ü G Y E K

Búcsú Kristó Gyulától

Zord téli napok követik egymást, 2004 januárjának utolsó vasárnapjánál tartunk, félálomban hallgatom a késő esti rádióhíreket, amikor hirtelen felriaszt, szíven üt egy közlemény: életének 65. évében elhunyt **K r i s t ó G y u l a** akadémikus, a kiváló történészprofesszor, sok tanárnemzedék tu-

dós oktatója, példamutató nevelője. Hetek, hónapok óta tudtam, hogy nagyon beteg, és mégsem akartam hinni a rideg, tényszerű közlésnek: Kristó Gyula nincs már közöttünk, és előadásokon, értekezleteken vagy éppen baráti beszélgetések során nem hallgathatjuk többé okos szavát, lényegre törő, mindig jól követhető gondolatmenetét, adatokon nyugvó meggyőző érvelését. Nehéz volt hinni a hírek, mivel alig egy-két hónapja, hogy Szegeden a Somogyi Könyvtárban összegyűlt nagyszámú érdeklődő előtt a nemrég megjelent könyvéről, a „Nem magyar népek a középkori Magyarországon” című munkájáról beszélt, mégpedig — dacolva súlyos betegségével — akkor is úgy, ahogy már megszokhattuk tőle: imponálóan gazdag ismeretanyaggal nyugtázta le a jelenlévőket, mondanivalóját olyan nyelvi megformálásban megjelenítve, hogy szavai, mondatai akár változtatás nélkül nyomtatásban is közölhetőek lettek volna. Sok tehetséges embert volt alkalmam megismerni, de Kristó Gyula még közülük is kiemelkedik.

Orosházán született 1939. július 11-én, s ott járt általános iskolába és gimnáziumba is. Tanulmányait a Szegedi Tudományegyetemen folytatta, ahol 1962-ben szerzett magyar—történelem—latin szakos diplomát, és ott kapott egyetemi oktatói állást is. Kristó Gyula tehát vidéken nevelkedett, egész pályája, oktatói tevékenysége ahhoz a vidéki Magyarországhoz kötődött, amelyet általában a munka becsülete, a hivatás szeretete, a szűkebb hazához való ragaszkodás és a nemzet iránti elkötelezettség, hűség jellemez. Nem provincializmus ez, hanem a fölnevelő szülőföldtől kapott emberi tartás és szorgalom, amelyből erőt lehet meríteni, és amely — tehetséggel párosulva — országhatárokat is átlépve európai hírű tudóssá képes tenni kivételes egyéniségeket. Kristó Gyula ezt az utat járta be, ilyen tudóssá vált.

Azon szerencsés emberek közé sorolhatom magam, akik életútját és oktatói-kutatói pályáját egyetemi hallgató kora óta ismerhették, és akik nemcsak nagy tudását csodálhatták, hanem bölcs életlátásából, vezetői tapasztalataiból is sokat meríthettek. Tudományos pályája gyorsan ívelt fölfelé: már harminc éves korában kandidátus lett, harmincnégy évesen pedig elnyerte a történettudományok doktora címet is. Bölcsész tudományokban ez rendkívüli teljesítmény! Aligha véletlen, hogy erre a kivételes tudományos pályafutásra sokan felfigyeltek, s így a különféle helyi és országos testületek munkájában való részvétellel kapott (nemegyszer vezetői) megbízásokat, ezenkívül tudományszervezői munkát és egyéb szerteágazó közéleti tevékenységet is folytatott. 1978-ban tanszékvezető egyetemi tanárrá nevezték ki, egy ideig dékán is volt, 1982—85 között pedig a JATE rektoraként tett sokat egyetemünkért. Bármilyen tisztséget is vállalt, bármily sok közéleti feladat hárult rá, kutatómunkáját lankadatlan szorgalommal, töretlen hittel folytatta. Különleges munkamódszer jellemezte: képes volt arra, hogy egy-egy hivatalos elfoglaltság és egyéb teendők miatt abbahagyott írását — akár több óra múltával is — azonnal folytassa. Az is jellemző volt rá, hogy egyidejűleg, egymással párhuzamosan több könyvön, tanulmányon dolgozott. Nagy tehetsége, különleges munkabírása mellett nyilvánvalóan ez is közrejátszott abban, hogy önálló kiadványainak a száma valamivel meghaladja a százat, ezenkívül hűsznál is több kötetnek volt szerkesztője, nem is szólva cikkeinek, tanulmányainak hosszú soráról. Valószínűnek tartom, hogy ezzel a tudományos munkássággal a legtermékenyebb magyar szerzők egyike. S mégis viszonylag későn érte el, amit már 10—15 évvel korábban sokan vártunk: 1998-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett.

A különféle tudományok képviselőinek körében közismert, hogy a kutatók többsége úgy tud igazán időálló értékeket teremteni, ha többnyire egész életpályáján megmarad egy-egy szakterület művelőjének. Kevés az olyan tudósoknak a száma, akik valamilyen indíttatásból vagy felismerésből adódóan — szűkebb szakmájuk mellett — más tudományterületekben is igen figyelemreméltó kutatási eredményeket tudnak felmutatni. Kristó Gyula ezen kevesekhez tartozott. Olyan történész volt, akinek névtani vizsgálódásait a magyar nyelv- és irodalomtudomány szakemberei körében is nagy elismerés övezi.

A magyar nyelvészet iránti érdeklődése már egyetemi hallgató korában kialakult. Ezt jelzi egy diákköri konferenciára készített dolgozata, amely 1962-ben az Acta Iuvenumban jelent meg, és a

Néprajz és Nyelvtudomány XIII. kötetében (1969-ben) közzétett írása is erről tanúskodik. Érthető, hogy történészként érdeklődését elsősorban a névtan (ezen belül főképpen a történeti névtudomány) keltette föl. Hogy az ilyen irányú munkássága mennyire gazdag és milyen nagy jelentőségű, azt jól mutatja HOFFMAN ISTVÁN „Magyar helynévkutatás 1958—2002” című alapos áttekintése (A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debrecen, 2003.), amelyben a szerző nagy elismeréssel szól Kristó Gyula névtani tárgyú dolgozatainak eredményeiről, s közöttük például az egyik, két kötetben megjelent kiadványról a következőket írja: „Látva az Árpád-kori történeti stúdiumok nagy adatigényét és érzékelve GYÖRFFY történeti földrajzának viszonylag lassú haladási ütemét, a későbbi Szegedi Középkorász Műhelyt megalakító történészek, KRISTÓ GYULA, MAKK FERENC és SZEGFŰ LÁSZLÓ az 1970-es évek elején arra vállalkoztak, hogy Adatok »korai« helyneveinek ismeretéhez címen (Adatok 1., 2.) összegyűjtsék mindazon helyneveket, amelyek valamilyen módon is kapcsolatosak a korai magyar történelemben szerepet játszott népek, törzsek és meghatározott személyek nevével... A munka mintegy másfélszáz nép-, törzs- és személynévhez kapcsolható több ezer helynévadatot ad közre nagy filológiai pontossággal, szöveges és térképi lokalizációval” (i. m. 134). — A „Szempontok korai helyneveink történeti tipológiájához” című, 1976-ban megjelent hézagpótló munkájával pedig a történeti helynév-tipológia több vitatott kérdésének megoldásában ért el olyan eredményeket, melyekre azóta nyelvészek, történészek bizton támaszkodhatnak. S az már egészen természetes, hogy egy történészeknek szánt kézikönyv két különböző kiadásában a helynévtan, a nyelvtudomány és a történettudomány összefüggéséről is ő adott áttekintést. Az önálló kiadványok mellett pályája elejétől 2003-ig számos névtani cikket, tanulmányt írt még, ezek közül kettőt, a „Törzsek és törzsnévi helynevek” című dolgozatát és a „Magyarország népei Szent István korában” című munkáját (a szóban forgó problematika fontossága miatt) külön is kiemelem. Hogy Kristó Gyula névtani kutatásai milyen nagy jelentőségűek, azt a Magyar Nyelv tavalyi évfolyamában BENKŐ LORÁND a következőképpen fogalmazta meg: „Sokra tartom KRISTÓ GYULA történeti és történeti névtani munkásságának egészét, s benne külön is örömmel nyugtázom azt a nagy figyelmet, melyet Erdély korai története felfedésének szentel egész szintézist felölelő és igen számos fontos, friss gondolatébresztő részlettel is telített írásaival.” (2003: 393—4). A Magyar Nyelv ugyanezen kötetében még tőle is olvashatunk egy cikket, s ez azt is jelzi, hogy egy tevékeny, tervekkel teli életpályát tört meg a könyörtelen halál.

Nagyon nehéz szavakat találni annak kifejezésére, hogy Kristó Gyula elvesztésével milyen nagy csapás érte szeretteit, barátait, a szegedi egyetemet, a magyar tudományos életet. Lenyűgözően nagy tudású kutató, kiváló előadóként ismert tanár volt, és olyan ember, aki igaz ügyekért, tudományos meggyőződéséért mindenkor bátran, határozottan kiállt. Emberi, tudósi, tanári példaadása, hatalmas életműve tovább él bennünk, valamint a kutató- és diáknemzedékek hosszú sorában. Emlékét gyerekekkel megőrizzük.

SZABÓ JÓZSEF